

odáig jutottunk, hogy Oroszországhoz hasonló állapotok közt élünk, sőt ott még jobbak a viszonyok. (*Zajos ellentmondások: Felkiáltások: Besszarábiában!*) Kérem, Oroszországban az, hogy valamely politikai pártot elismernek-e vagy nem, törvényesen van szabályozva; ti. a bíróság vagy elismer egy politikai pártot, s akkor ez működhetik, vagy ha nem, akkor az meg van halva; hogy hogyan van meghalva, azt látjuk és halljuk a bombák recsegéséből. Nálunk pedig a kormány kénye-kedvétől függ, hogy elismer-e egy pártot vagy sem. Éppen ezért jó volna, hogyha mi is odáig fejlődnénk, mint Oroszország, hogy e tekintetben nálunk is törvényes szabályozás lenne. De nem akarom tovább untatni a t. Házat, és fel fogom olvasni interpellációmát. (*Olvassa.*)

„Interpelláció. Miután az általam felolvasott és interpellációm szövegéhez csatolt fősztolgabírói végzésekből a belügyminiszter úr tudomást szerzend a folyó évi március hó 10-ikére Bulkesz, illetőleg Billéd községekre egybehívott népgyűlések jogtalan s törvényellenes betiltásáról:

Szándékozik-e a belügyminiszter úr intézkedni, hogy a jövőben az illető fősztolgabírák hivatalos hatalmukkal ne éljenek vissza, és a magyarországi német néppártot ne akadályozzák meg politikai véleménye szabad nyilvánításában?

S ha ezt tenni szándékozik, intézkedni fog-e, hogy a törvénytelen fősztolgabírói végzések megsemmisíttessenek és a nevezett községekben a bejelentett népgyűlések megtartathassanak?

Szándékozik-e a belügyminiszter úr intézkedni, hogy alantas közegei hagyjanak fel azon, csak Oroszországban dívó állapottal, miszerint kényük-kedvük szerint némely politikai pártot mint „hazafiast” támogatnak, míg más politikai pártokat vagy nem létezőknek jelentenek ki, vagy mint hazafiatlanokat üldöznék?

Szándékozik-e a belügyminiszter úr az ún. alkotmánybiztosítékokról szóló törvényjavaslat beterjesztése alkalmával egyszersmind oly intézkedéseket magába foglaló törvényjavaslatot is beterjeszteni, melyek az állampolgárok szabad véleménynyilvánítását és politikai pártok szabad, az államhatalomtól független szervezését biztosítják?”

T. Ház! Apellálok a belügyminiszter úr méltányossági érzetére és az ő magyar sovinszta érzelmeire. Hogyha méltányossági érzelmei következtében nem fogja hivatva érezni magát, hogy szabad teret engedjen a magyarországi német néppárt akciójának kifejtésére, akkor mint magyar sovinszta tegyen eleget ennek a kérésnek.⁴ Mert bátorkodom felhívni figyelmét arra — és ezt ne tessék elfelejteni —, hogy a bánáti némettség is azokhoz a németekhez tartozik, akikben él egy szikra abból a nagy és magasztos érzésből (*Zaj. Elnök csenget.*), amelyet Bismarck úgy fejezett ki, hogy: „Wir Deutsche fürchten Gott, sonst Niemand auf der Welt!”⁵ (*Felkiáltások balfelől: Mi sem félünk!*)

Elnök: Az interpelláció ki fog adatni a belügyminiszter úrnak.

24

1907 márc. 20

*Miniszterelnökségi átiratfogalmazvány a Hlinka András 1906. évi ügyével kapcsolatos amerikai szlovák rokonszenv tüntetés és az akcióval összefüggő közös külügyminiszteri átirat tárgyában*¹

ME 1907—XXIV—94 (1476/907)

(Kézírásos fogalmazvány)

Bizalmas k. s. k.

Vallás és közoktatásügyi miniszter úrnak

Már múlt évi okt. hó 24-én 4181. sz. a. kelt bizalmas átiratomban volt szerencsém jelezni, hogy Hlinka András tót érzelmű r. kath. lelkésznek Párty Sándor szepesi püspök úr által történt megrendszabályozása az amerikai tótság körében nagy feltűnést keltett, és hogy 20 amerikai tót lelkész a felfüggesztett Hlinkához meleg hangú részvétiratot intézett. Ezen Hlinka úgy, amely-

⁴ Vajda izgatón provokatív, ugyanakkor értelmetlen fogalmazása.

⁵ Mi németek csak Istent féljük, de kivüle senkit a világon! (Elhangzott a Reichstag-ban 1888. febr. 6-án.)

¹ A kérdéssel részletesen foglalkozik egy 1907. márc. 20-án kelt átirat-fogalmazvány Andrassy belügyminiszterhez, amely a minisztérium szemszögéből elemzi az amerikai-szlovák papság nemzetiség-politikai magatartását. — ME 1907—XXIV—94 (207/907).

hez még egyéb incidensek is járultak, az amerikai tótság körében eddig nem tapasztalt mérvű és hevessegi mozgalmat okozott, mely mozgalom a múlt évi Sept. 3-án Wilkes-Barra-ban tartott kath. tót congressusban culminált. A tót lelkészek ugyanis keserű támadásokat intéztek egyfelől a magyar kormány és magyar püspöki kar, másfelől az amerikai episcopatus ellen, bennünket magyarosítással, az amerikai püspököket pedig a tótság angolosításával vádolván. Támadásaiknak nagyobb nyomatókat adandó, Wilkes-Barra congressust híttak össze, melyen úgy Magyarország, mint az Egyesült Államok elleni gravamenjeiket meg akarták beszélni. Az amerikai püspöki kar néhány tagjának vagy — ami még valószínűbb — Mgr. Falconio washingtoni apostoli delegatusnak ekkor az a gondolata támadt, hogy a háborgó tót papokkal oly természetű compromissumot kötnek, hogy a wilkes-barri nagygyűlés nem fogja az amerikai episcopatumot támadni, sőt az ez érdemben tett vádak vissza fognak vonatni, viszont azonban Hoban scrantoni kath. püspök elítélő szavakban fog nyilatkozni a tót nemzetiségnek Magyarországon tapasztalható elnyomatása ellen. Mint Nagyméltóságod a visszakérőleg csatolt hírlapi cikkből látni fogja, a wilkes-barri congressus a compromissumnak megfelelő lefolyású volt, és Hoban püspök magyar-ellenes beszédéhez utóbb Regis Canevin pittsburgi kath. püspök is csatlakozott.

Amerikában híre járt annak is, hogy a szepesi püspök úr ellen több amerikai tót pap az apostoli szentszéknél is panaszt emelt.

A fenti előzmények előrehocsátása után van szerencsém Nagyméltóságodat tisztelettel értesíteni, hogy a közös külügyminiszter úrtól most ezen ügy legújabb állására vonatkozólag következő értesülést vettem:

Az amerikai panszlav lapok legújabban azt a hírt terjesztik, hogy Párvy Sándor szepesi püspök urat a romai curia igazolásra szólította föl azon eljárásáért, melyet Hlinka András lelkész és panszlav agitator megrendszabályozása alkalmával tanúsított. Hengelmüller báró nagykövet úr súlyt helyez arra, hogy ez a hír úgy a hazai magyar, mint az amerikai tót sajtóban megcáfoltassék, s ezt magam is célszerűnek tartanám. Miután azonban az apostoli szentszék nemzetiségi kérdésekben következetesen a magyar érdekekkel ellenséges álláspontot szokott elfoglalni, és mivel Mgr. Falconio washingtoni apostoli delegatus a wilkes-barri nagygyűlés alkalmából szintén magyar-ellenes álláspontra helyezkedett, sőt mivel nincs kizárva, hogy ilyen irányú jelentést küldött Romába is, mindezen okoknál fogva nem tartom egészen kizártnak, hogy a szepesi püspök úrral szemben az apostoli szentszék a Hlinka ügyet szóvá tette. Mielőtt tehát a nagykövet úr által javaslatba hozott cáfolat iránt intézkednék, van szerencsém Nagyméltóságodat tisztelettel felkérni, méltóztassék a szepesi püspök úrtól kiválóan óvatos módon kitudakolni, hogy a romai curia vele szemben bármilyen formában nem érintette-e a Hlinka ügyet. Hogyha ugyanis ez megtörtént volna, úgy a m. kir. kormánynak a püspök urat diplomatiái úton a legnagyobb nyomatékkal védelmébe kellene vennie, mert a jövőben magyar püspök alig fogna a nemzeti tőrekvéséssel szemben erélyesen állást foglalni, hogyha a kormány magyar nemzeti gondolkodásáért nem volna képes őt Romával szemben megvédelmezni.

Lekötelezne Nagyméltóságod, ha nagybecsű válaszát nekem sürgősen méltóztatnék megküldeni, hogy a tervezett cáfolatok kiadása vagy Szécsen gróf vatikáni nagykövet instrualása iránt sürgősen intézkedhessem.

Budapest, III/20 907

Kl[e]belsberg¹ 907 III/20

Fejér³ László III. 21.

Kazy² [István] s. k.

¹ Min. titkár.

² Min. segédfoglalmazó.

³ Ua.